DODATEK DO № 92 „KURJERA RADOMSKIEGO".

Uniwersytet Ludowy
Ziemi Radomskiej.

# GIEOGRAFJA POWSZECHNA.—Wykład IV.—Treść.

Jednym z najpoważniejszych przedmiotów badań gieografji fizycznej jest niestałość skorupy ziemskiej. Zapada się ona lub wznosi w rozmaitych okolicach ziemi. Bezustanne przekształcanie się skorupy ziemi zmienia jej kształty i zarysy. Wszystkie cząstki skorupy ziemskiej zmieniają miejsce i są w bezustannym ruchu.

Powierzchnia kuli ziemskiej składa się z lądu i wody. Lądu jest trzy razy mniej niż wody. Półkula północno-wschodnia—lądowa; półkula południowo-zachodnia—morska. Na powierzchni ziemi widzimy dwa wielkie lądy—kontynenty: Ląd Wschodni i Ląd Zachodni, rozdzielone oceanami. Na lądzie Wschodnim: Azya, Afryka, Europa i Australja; na Lądzie Zachodnim: Ameryka Północna i Południowa. Między lądami pięć oceanów: Wielki, Atlantycki, Indyjski i dwa Lodowate, Północny i Południowy. Cały ląd z wyspami zajmuje 144 miljonów kilometrów kwadratowych, w to wchodzi nieznany dotąd, przypuszczalnie istniejący obszar Antarktyczny pod biegunem południowym.

Rozgałęzienia lądu—półwyspy i wyspy. Półwysep—część ziemi oblana z trzech stron wodą, czwarta styka się z lądem stałym. Półwyspy są odrostkowe, lub przyrostkowe. Odrostkowe są zwykle podobne pod względem całej przyrody i budowy gruntu do sąsiedniego lądu. Przyrostkowe różnią się zwykle od sąsiedniego lądu.

Wyspy pod względem położenia można podzielić na nadbrzeżne, blizko lądu leżące i oceaniczne, leżące pośród oceanów.

Wielkość wysp rozmaita: od skały sterczącej wód morza do ogromnej Grenlandji mającej przeszło 2 miljony kilometrów kwadratowych. Ugrupowanie wysp bywa rozmaite: pojedyńczo, lub gromadnie, łańcuch wysp, archipelag.

Pod względem powstania wyspy dzielą się na kontynentalne i pierwotne. Wyspy kontynentalne (lądowe) zostały oderwane od lądu stałego przez zmianę poziomu lądu lub morza.

Wyspy pierwotne wynurzyły się z dna morskiego. Można je podzielić na koralowe i wulkaniczne. Koralowe zostały zbudowane przez małe morskie zwierzątka, zwane koralami; zwierzątka te umierając pozostawiają ze swych szkieletów wał wapienny, na tym wale wzrasta nowe pokolenie i t. d. aż wał dosięgnie powierzchni morza i wynurzy się z niego.

Wyspy wulkaniczne powstały wskutek wydobycia się ognistopłynnej masy z wnętrza ziemi wraz z popiołami i żużlami.

Wulkan—góra, zazwyczaj spiczasta, z lejkowatym zagłębieniem—kraterem na wierzchołku, wyrzucająca od czasu do czasu ze swego wnętrza rozpalone kamienie, popiół, parę wodną, błoto, ognistopłynną masę kamienną—lawę.

Wulkany dzielą się na czynne i wygasłe, są jeszcze wulkany podwodne. Przyczyną powstawania i wybuchu wulkanów jest gorące wnętrze ziemi. Stygnięcie i kurczenie się rozpalonego jądra ziemi; załamywanie się i pękanie skorupy ziemskiej; nagłe wyswobodzenie się gazów i pozostawanie wielkiej ilości rozgrzanej a przez to prężnej bardzo pary.

Z wybuchami wulkanów mają związek najstraszniejsze zjawiska przyrody—trzęsienia ziemi.

Trzęsienia ziemi bywają pionowe to jest następujące z głębi ku górze ziemi i faliste, rozchodzące się wszerz, jak gdyby ziemia falowała.

Przyczynę trzęsienia ziemi objaśniają działaniem wulkanicznem i obsuwaniem się w głąb warstw ziemi.

Redaktor i Wydawca Dr. H. Fidler. Druk „Jan Kanty Trzebiński"—Radom.